

A KÖNYVTÁR TÁRSADALMI HASZNOSSÁGA

THE SOCIAL UTILITY OF LIBRARIES

Barátné Hajdu Ágnes

egyetemi tanár

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest

Stichting IFLA Global Libraries (SIGL), Hága, Hollandia

International Federation of Library Associations and Institutions Europe Regional Division Committee, Hága, Hollandia

hajdu.agnes@btk.elte.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A kultúra árujellege régóta közhely. Fontos a mérhető eredményeket felmutató kommunikáció mind a fenntartó, mind a használók felé. A társadalmi hasznosságot azonban számos más tényező is hivatott szemléltetni. A tanulmány megkísérli komplexen bemutatni a gazdasági és az elvontabb közösségi megtérülést, valamint ezek szerepét a kulturális örökségünk fenntarthatóságában.

ABSTRACT

The commodification of culture has long been a truism. It is important to communicate measurable outcomes, both to the maintainers and to the users. However, there are many other factors that serve to illustrate social utility. This paper attempts to provide a complex illustration of the economic and more abstract community returns and their role in the sustainability of our cultural heritage.

Kulcsszavak: társadalmi hasznosság, érték és hasznosság, könyvtár

Keywords: social utility, value and utility, library

BEVEZETÉS

A könyvtárak évezredes történetük során számos funkcióváltozáson mentek keresztül, de céljaik között mindig jelen volt a szűkebb vagy tágabb közösségük szolgálata, legyen ez akár a kezdeti időkben az elsődlegesen jellemző megőrzési, dokumentálási feladat. Ez volt az intézményrendszer, amely már csak létező-

sében is tevékenysége hasznosságát hivatott demonstrálni, mely hatást egészen a mai időkig magától értetődőnek élte meg a szűkebb és tágabb társadalmi környezet. A kulturális intézményrendszer átalakulása és kibővülése; az internet, a magánszektor és további más szereplők megjelenése versenyhelyzetet teremtett. Ehhez járultak hozzá a folyamatosan változó társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi kihívások, a fenntartói források differenciálódása és szűkülése, az intézményen belüli gazdaságossági szempontok fontosabbá válása. Így nem véletlen, hogy a könyvtárak társadalmi hasznosságának kérdése, illetve ennek igazolása egyre inkább előtérbe került, és számos szempontból kutatások kiindulópontjává vált.

A KÖNYVTÁRAK KÜLDETÉSE ÉS A MŰKÖDÉS JOGI HÁTTERE

A könyvtárak működésének kiindulópontját stratégiai terveik, küldetésnyilatkozatuk, illetve minőségirányítási rendszerük határozza meg. Érdekes áttekinteni néhány ilyen alapidokumentumot, kizárólag tanulmányunk témája szempontjából. A kiválasztás során igyekeztünk nagy hatású, más-más könyvtártípust reprezentáló könyvtárakat választani, melyek egyértelműen kiemelik a közösségért folytatott munkát, az értékteremtő küldetést. Így két, a társadalom legszélesebb körét elérő közkönyvtárt, amelyek közül az egyik szakkönyvtári, míg a másik tudományos feladatokat is ellát, valamint egy egyetemi könyvtár küldetését mutatjuk be, mely gyűjteményéből eredően a szokásos oktatási és kutatási rendeltetés mellett a nemzeti és egyetemes kultúra, a műveltség megőrzésében és gyarapításában úgyszintén kiemelkedő szerepet tölt be.

1. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) küldetésnyilatkozata

„A FSZEK települési könyvtárként és országos szakkönyvtárként küldetésének tekinti, hogy

- használói számára biztosítsa a magyar és az egyetemes kultúrához, a hazai és a nemzetközi információkhoz és tudásanyaghoz való szabad hozzáférést;
- szolgáltatásait [...] Budapest valamennyi kerületében, a lakosság minden csoportja számára, egyenlő eséllyel biztosítsa, a valós és a virtuális térben egyaránt;
- a találkozások helyeként kapcsolatot teremtsen az emberek között, támogassa a helyi közösségek létrejöttét és megerősödését, a helyi társadalmi és kulturális értékek megőrzését;
- hozzájáruljon a nyitott, esélyteremtő, fenntartható és élhető város megteremtéséhez, a főváros fejlődéséhez, a városlakók életminőségének javításához, jólétéhez és jóllétéhez.” (URL)

2. *A Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár küldetésnyilatkozata és jövőképe* [Szeged]

„Mottónk: Otthon a könyvtárban – könyvtár az otthonokban

A Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár közszolgáltatásai által tértől, időtől, függetlenül a társadalom valamennyi rétege számára egyenlő eséllyel biztosítja gyűjteményét és korszerű szolgáltatásait valós és virtuális térben egyaránt. [...] A könyvtár közösségformáló, közösségépítő tevékenysége által a társadalmi kohéziót erősíti, tevékenységével támogatja az ismeretszerzést és a kompetenciák fejlesztését. A társadalmi és gazdasági fejlődés tudásbázisaként segíti az egyéni érvényesüléshez szükséges tudás megszerzését és a társadalmi beilleszkedést.” (URL2)

3. *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Egyetemi Könyvtári Szolgálat küldetése*

„Magyarország egyik vezető egyeteme, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtári Szolgálatának küldetése támogatni a sokféle tudományterületet művelő alapítót a nemzeti és egyetemes kultúra és műveltség megőrzésében és gyarapításában, az oktatás és kutatás kiválóságának megtartásában [...].

Az ELTE Egyetemi Könyvtári Szolgálata gyűjti, megőrzi, feltárja, folyamatosan fejleszti, valamint rendelkezésre bocsátja az Egyetem birtokában lévő nemzeti és európai kulturális örökséget [...].

[A] folyamatosan fejlődő képzési formákat támogatva és kiszolgálva, felhasználóbarát módon, hatékonyan és korszerű információs technológiákat alkalmazva végzik értékteremtő és értékközvetítő tevékenységüket, s biztosítanak hozzáférést az Egyetem tudásvagyonához az Egyetem polgárai, a tudományos közösség tagjai, valamint a nagyközönség számára” (URL3).

A három példában világosan kirajzolódik az a társadalmi hatás, melyet a könyvtártípus – feladatától függően – el kíván érni, és alapfeladatának tekint. Ugyanez a törekvés fogalmazódik meg az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről jogszabályban, illetve ennek módosító rendeletekkel aktualizált változatában.

„1. § E törvény célja:

- a) * biztosítani a társadalmi jólétet és a fenntartható fejlődést, elősegíteni az egész életen át tartó tanulást, javítani az életminőséget, továbbá a kulturális örökség helyi és országos védelme érdekében rendelkezni a kulturális javak gyarapításának, megőrzésének, tudományos feldolgozásának, a jövő nemzedékek számára történő átöröklítésének és társadalmi hasznosításának általános szabályairól, [...];

- c) mindenki számára biztosítani a könyvtárhasználat jogát, szabályozni a nyilvános könyvtári ellátás működését és fejlesztését, [...];
 - f) * kulturális intézmények feladatellátásának tervezéséhez útmutatást adni annak érdekében, hogy azok a kulturális alapellátás keretében mindenki számára ösztönzést nyújtsanak arra, hogy
 - fa) önművelés céljából lakóhelyén bekapcsolódjon kulturális tevékenységekbe és megismerhesse a kulturális értékeket;
 - fb) megismerkedjen a település történetével, a hagyományokkal, normákkal;
 - fc) a település népességének tagjaként kifejezze, milyen értékek, célok, fejlesztési irányok fontosak számára, részt vegyen a közösségi életének fejlesztésében és a közös jövőkép megfogalmazásában; ezekhez állandó helyszínt vehessen igénybe;
 - fd) lakóhelyén szakmai segítséget vegyen igénybe az önfejlesztéshez, az önműveléshez, a közös értékek kifejezéséhez, megéléséhez, a közös célok megfogalmazásához, a tevékenységek színvonalának biztosításához [...]
- (1997. évi CXL. törvény, 2022-es módosított változat).

A küldetések és az 1997. évi CXL. törvény fényében nyilvánvalóan megjelenik néhány olyan konkrét társadalmi hatás, eredmény, melyet általánosíthatunk, de melyek közel sem fedik le a könyvtárak valamennyi hozzáadott értéként megjelenő törekvését: információkhoz és tudáshoz való szabad hozzáférés, általános tájékozódás, művelődés, az élethosszig tartó tanulás, a tudományos és szakmai munka, a szabadidő hasznos eltöltése, igényes szórakozás, digitális írástudás elsajátítása és fejlesztése, a digitális kultúra megismertetése; találkozási pont kialakítása, a helyi közösségek létrejöttének támogatása és megerősödésük segítése, a helyi társadalmi és kulturális értékek megőrzése, az emberek életminőségének javítása és jólétéhez való hozzájárulás, korszerű technikai eszközökkel elérhető adatbázisok, a könyvtár közösségformáló és közösségépítő tevékenysége, az ismeretszerzés és a kompetenciák fejlesztése, az egyéni érvényesüléshez szükséges tudás megszerzése és a társadalmi beilleszkedés segítése, a kultúra és műveltség megőrzése és gyarapítása, az oktatás és kutatás igényeinek biztosítása és kiválóságának megtartása, támogatása. A törvényben – a dokumentumjellegéből következően – ennél általánosabb, ugyanakkor helyenként konkrétabb feladatki-jelöléssel találkozunk az 1. §-ban. Újdonság a fenntartható fejlődés, a társadalmi hasznosítás, a digitális tartalmakhoz való hozzáférés.

Az érintett közösségek tekintetében megfogalmazottak tökéletesen megfelelnek az adott könyvtártípus szűkebb, de egyre táguló célcsoportjainak, hangsúlyozva, hogy a könyvtár a társadalom valamennyi rétege számára egyenlő eséllyel biztosítja a szolgáltatásokat tértől, időtől függetlenül, valós és virtuális térben egyaránt. A biztonságos, barátságos, inspiráló, innovatív környezet számos helyen feltűnik, és a könyvtárak értékének kiemelésére szolgál.

HATÁS, ÉRTÉK, HASZNOSSÁG

A könyvtárak társadalmi hasznosságát vizsgálva állandóan elének kerül a hatás, az érték és a hasznosság definíciója, mely fogalmak nyilvánvalóan összefüggnek, ugyanakkor önálló entitással is bírnak. Tanulmányunkban a hasznosság és érték fogalmát a társadalmi kommunikációban használt jelentésük alapján tárgyaljuk, és nem térünk ki annak közgazdasági, döntéshozatali vonatkozásaira. Hasznosnak tekintünk minden olyan tevékenységet, célt, hatást, amely a felhasználóban elégedettséget eredményez, fejleszti az egyén kompetenciáit, segíti a tanulást és karrierépítést, az egyén befogadását és boldogulását, amely hozzájárul a társadalmi folyamatok megértéséhez és előremozdításához, a társadalmi kohézió megerősítéséhez. Leegyszerűsítve, a hasznosság fogalma azt mutatja meg, hogy a résztvevők számára milyen értéke van az adott hatásnak, milyen következményekkel számolhat rövid, közép- vagy hosszú távon.

A könyvtárak közösségre gyakorolt hatásával, hasznával régóta számos hazai és külföldi szakirodalom foglalkozik. Tanulmányunk keretei között csak néhány felvillantására vállalkozhatunk. François Matarasso (1998) *Beyond Book Issues* című könyvében 18 projektet mutat be, hogy érzékeltesse a könyvtári innovációk széles körét az oktatástól, az információs műveltség fejlesztésén át személyes és közösségfejlesztési kérdésekig. A hagyományos szerepek értékének megőrzése mellett rámutat a könyvtárak, gyakran a felhasználók számára is láthatatlan fontosságára a személyes fejlődés, a társadalmi kohézió, a közösségi felhatalmazás, a helyi kultúra és identitás, a képzelőerő és a kreativitás, valamint az egészség és a jólét szempontjából. Ugyanakkor nyilvánvalóvá teszi, hogy a statisztikai mutatók egyedüli használata nem alkalmas intézményeink hatásának érzékeltetésére, értékeink tudatosítására.

Rebecca Linley és Bob Usherwood a Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA) 1998-as amszterdami konferenciáján ismertették először kutatásukat a könyvtár társadalmi hatásáról (Linley–Usherwood, 1998). A vizsgálatban érdekelt feleknek tekintették a következőket: helyi politikusok, könyvtári személyzet, valamint könyvtárhasználók és nem könyvtárhasználók csoportjai. Módszerük a társadalmi audit technika, mely a könyvtári szolgáltatás igénybevételével kapcsolatos egyéni és közösségi tapasztalatokat sugározza szét elsősorban a *workshop*ok és egyéni riportok segítségével. Az angliai Somersetben és Newcastle-ben lefolytatott vizsgálat eredményeképpen megállapították, hogy a következő területeken volt egyértelmű a könyvtári szolgáltatások pozitív hatása:

1. a nyilvános könyvtár társadalmi szerepe,
2. a közösségek által a könyvtári szolgáltatásuk iránt érzett felelősségvállalás érzése,

3. a könyvtár nevelő funkciója,
4. a könyvtár gazdasági hatása,
5. a könyvtár olvasásra, írni-olvasni tudásra, információs műveltségre gyakorolt befolyása,
6. a közkönyvtár szerepe a közösségi identitás és bizalom kialakításában,
7. a méltányosság megjelenése a nyilvános könyvtári szolgáltatások esetében.

Érdeemes megnézni a világ két legnagyobb és legjelentősebb könyvtáros egyesülete tevékenységét a könyvtárak hasznossága és szolgáltatásainak hatása mérhetőségének szempontjából:

1. Az Amerikai Könyvtáros Egyesület (American Library Association, ALA) 2023-ban kiadott beszámolója bevezetőjében Tracie D. Hall ügyvezető igazgató megállapítja, hogy az évente megjelenő *The State of American Libraries* kiadványsorozatban szereplő, 2022-re vonatkozó riportok, történetek a könyvtárakat helyezik a közösségek jólétéről, a gazdaság egészségéről és a demokrácia állapotáról folytatott párbeszéd középpontjába. Kiemeli, hogy miközben az ország igyekszik kilábalni a Covid19-világjárvány okozta hatásokból, a növekvő információmennyiség és a digitális hozzáférés kritikus fontosságú a társadalom helyreállítása szempontjából (American Library Association, 2023).

A dokumentum szakít a szokásos száraz beszámolók stílusával, és váltakozva követik egymást egy-két oldalas rövid történetek, személyes tapasztalatok, infografikák a könyvtári területek széles képviseletében a közkönyvtárak, iskolai könyvtárak, börtönkönyvtárak, könyvkiadás, információs szabadság, cenzúra, szellemi szabadság, innováció, induló vállalkozások, esélyegyenlőség, digitális műveltség témakörében. Érdekességként csak egy adat: az ALA 2022-ben 1269 ügyet (2571 címet) vizsgált meg, és talált aggályosnak az információszabadság tekintetében a köz-, az iskolai és az egyetemi könyvtárak szolgáltatásaiban. Ebből a legtöbb helyen betiltott vagy akadályoztatott könyveket mutatják be borítólapjuk segítségével, kiemelve, hogy az esetek 48%-a közkönyvtárban, 41%-a iskolai könyvtárban, 10%-a iskolai oktatás során és 1%-a felsőoktatási és egyéb könyvtárban történt.

Több közkönyvtár Covid19 alatti és utáni gyakorlatát szemléltetve a riport a 2022-es esztendőt az alkalmazkodóképesség és az innováció könyvtári évének nevezi. Az összegzésekből kiderül, és a bemutatott példák szemléletesen bizonyítják, hogy a könyvtárak olyan hibrid szolgáltatási modelleket és programokat fejlesztettek ki, illetve újítottak meg, amelyek arra töreksznek, hogy megtalálják az információ, az oktatás és a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek kiváltó okait, és megkíséreljék ezek orvoslását (American Library Association, 2023, 2.).

Az ALA Public Library Association szervezete által adaptált, a University of Washington's Information School közreműködésével 2019-ben kidolgozott kérdőíves módszer lehetővé teszi a közkönyvtárak számára, hogy megtudják, milyen hatás mérhető a technológiához és az internethez, az online forrásokhoz és a digitális írástudással kapcsolatos képzéshez való ingyenes hozzáférésekből. A kérdéseket nyolc témakörhöz illeszkedve dolgozták ki: oktatás, foglalkoztatás, vállalkozás, egészség, e-kormányzat, polgári szerepvállalás, e-kereskedelem, társadalmi befogadás (PLA, 2019). A kérdőív letölthető angol és spanyol nyelven, de az online platform, amely a kiértékelést is segítené, jelenleg nem működik.

2. A Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA) 2019–2024 időszakra vonatkozó stratégiájának első pontja kifejezetten a könyvtárak társadalmi hasznosságának támogatására és igazolására irányul:
 - a) A könyvtárak egységes hangjának megerősítése.
 - b) Megmutatni a könyvtárak erősségét a fenntartható fejlődési célok elérésében.
 - c) Értékes partnerként növelni jelenlétét a nemzetközi szervezetekben és üléseken.
 - d) Együttműködni a könyvtáros szervezetekkel és könyvtárakkal a jogi és finanszírozási kihívásaik azonosítása és támogatása érdekében.
 - e) Formálni a nyílt hozzáférés, a könyvtárak értéke, illetve a szellemi szabadság és emberi jogok kapcsán kibontakozó vitákat és a közvéleményt (IFLA, 2019).

Ennek a pontnak valamennyi eleme kapcsolódik a könyvtárak társadalmi hasznosságának megerősítéséhez. Ehhez járult hozzá, hogy a szervezet 2023 novemberében *Measurement, Evaluation and Demonstrating Impact of Library Services* (A könyvtári szolgáltatások hatásának mérése, értékelése és bizonyítása) címmel egy tanfolyamot szervezett, ahol az IFLA hat régiójának két-két képviselője vett részt, akik majd később továbbadhatják a tréningen elsajátított tudást. A továbbképzésen a közösségközpontú logikai modell módszereit ismerhették meg a résztvevők. Ezzel a keretrendszerrel az IFLA egy olyan eszközt adott a könyvtárak és könyvtáros egyesületek kezébe, melynek segítségével egy egységes mérési és értékelési keretbe foglalva adhatnak számot elsősorban a közkönyvtárak és szolgáltatásaik hasznosságáról (IFLA Meet the Trainers, 2023).

A könyvtáros szervezetek mellett természetesen a könyvtárosképző intézmények is törekednek a könyvtárak hatásainak, társadalmi hasznosságának kimutatására. Erre bizonyítékkal szolgál az *ELTE Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet Valóságos könyvtár – könyvtári valóság* 2013 novemberében indult konferenciasorozata (URL4) *Tudósok a*

könyvtárakról szekció előadásai is, amelyekben a kar professzorai vallanak arról, hogy milyen szerepet töltöttek be életükben a könyvtárak. Csak néhány címet említve: Frank Tibor: *A könyvtárártól az internetig?*; Déri Balázs: *Mentem-e a könyvtárak által elébb?*; Klaudy Kinga: *Egy új tudományág születésének könyvtári vonatkozásai*; Hetényi Zsuzsa: *Kuckó, könyvtár, (élet)katalógus: a Z(árolt) könyvtől az E-könyvig*; György Péter: *A könyvtár ma: valóság, tárgyak, digitális dokumentumok*; Mohay Tamás: *Élet a könyvtárban, könyvtár az életben*.

ESZKÖZÖK ÉS LEHETŐSÉGEK

Az eddigiekben csak néhány nagyobb jelenség és szervezet törekvéseinek bemutatására vállalkoztunk, ugyanakkor nem tekinthetünk el azoknak a klasszikus könyvtári eszközöknek a bemutatásától, amelyek hagyományosan hivatottak a könyvtárak tevékenységét mérni, melyek elemzése világosan rámutathat a használat módjára és eredményességére. A könyvtári munka egyetemes használhatóságát, adatainak egységesítését és konvertálhatóságát, az itt végzett munka minőségét elsősorban a szabványok biztosítják. Erre alapul a könyvtári statisztika, melynek nemzetközi szabványa (ISO 2789:2022) éppen honosításra vár.

A szabvány fő fejezetei a hagyományos struktúrát követik: Fogalmak és meghatározások; A könyvtárak aktuális feladatai, típusai; A statisztikák felhasználása és előnyei; Statisztikai adatok jelentése; Statisztikai adatok gyűjtése; Hozzáférés és létesítmények; Menedzsment; Finanszírozás és kiadások; Könyvtári személyzet. Míg az elemek között számos érdekes, újszerű, tanulmányunk témájával is összefüggő részletet találhatunk, például: A könyvtár területén belüli és kívüli tevékenységek; A teljesítménymérésekre vonatkozó adatok; Hatásadatok; Felhasználói orientáció és képzés; Digitális erőforrások és szolgáltatások használata; Weboldal-látogatások száma; Szolgáltatások mobil eszközökhöz; Közösségi hálózati szolgáltatások; Speciális igényű célcsoportoknak nyújtott szolgáltatások. A gyűjteményeknél találkozhatunk az E-könyvek; Egyéb digitális dokumentumok; Adatbázisok; Ingyenes internetes források; Intézményi repozitóriumokban található dokumentumok; Adatok intézményi kutatási adatárakban elemekkel.

A statisztika segítségével: figyelemmel kísérhetjük a működési eredményeket; összehasonlításokat tehetünk a hasonló szervezetek között; időbeli trendeket rajzolhatunk fel, és nyomon követhetjük az innováció hatásait; alapot biztosítunk a tervezéshez, a döntéshozatalhoz, a szolgáltatás minőségének javításához és az eredményekről való visszajelzéshez; tájékoztathatjuk a fenntartókat; bemutatathatjuk a felhasználók által igénybe vett könyvtári szolgáltatások értékét, beleértve a felhasználók jövő generációinak potenciális értékét; meg-

mutatja, hogy a könyvtárak költséghatékony módon szervezik-e szolgáltatásait; de szolgálhatja, kiindulási pontot jelenthet a könyvtári szolgáltatások népszerűsítésében, vagy demonstrálhatja a könyvtárak és fenntartóik, használóik elkötelezettségét is.

A statisztika innovatív felhasználására példa az IFLA fejlesztésében kialakított, *IFLA Library Map of the World* vizuális világtérkép, amely a nemzeti statisztikai adatokra támaszkodva nyolc alapvető teljesítménymutatót jelenít meg, kiváló alapot adva az elemzésekhez, egy-egy ország reprezentáltságának, könyvtári szolgáltatási színvonalának bemutatására (Könyvtárak száma; Internet-hozzáféréssel rendelkező könyvtárak; Munkatársak; Önkéntesek; Regisztrált felhasználók; Személyes látogatások; Fizikai és elektronikus kölcsönzések könyvtártípusonként és összesítve is [URL5]. Az oldal a statisztikai adatok mellett az Egyesült Nemzetek (ENSZ) fenntarthatósági céljaival összefüggésben számos könyvtári tevékenységet mutat be történetek formájában. Legújabb fejlesztés, hogy országonként külön elemezve is lehetőséget ad a tagoknak a statisztikai adatokon nyugvó bemutatkozásra.

Tanulmányunk témájából kiindulva említésre érdemes egy másik szabvány, az *MSZ ISO 16439:2019 Információ és dokumentáció. Módszerek és eljárások a könyvtárak hatásának felmérésére* című dokumentum, mely néhány megvalósítható módszert foglal össze, és felhasználhatóságukat példákkal gazdagon illusztrálja, ezzel adva lehetséges eszközt a könyvtár használatának gazdasági, társadalmi, de az egyén boldogulását tekintve is meghatározó hatásának felmérésére. A szabvány által segíteni kívánt területek: a könyvtárak stratégiai tervezése és belső minőségirányítása; a könyvtári hatások időbeli összehasonlítása, a hasonló típusú és küldetésű könyvtárak összehasonlítása; a könyvtárak szerepe és értéke a tanulásban és a kutatásban, az oktatásban és a kultúrában, a társadalmi és gazdasági életben; politikai döntések a könyvtárak szolgáltatási szintjein és stratégiai céljaiban (Dancs, 2021). A szabvány többek között a *Minősített könyvtár* pályázat anyagának összeállításában ad hathatós segítséget (URL6).

ÖSSZEGZÉS

A könyvtárak mára kiléptek az évszázadok alatt megszokott statikus könyvtár-olvasó viszonyrendszerből, és számos, a társadalom egyéb területein is hasznosítható, segítő, támogató, képességfejlesztő, hátrányos helyzetet kompenzáló tevékenységet folytatnak – ezekkel segítve a lakosság életminőségének javítását (Barátné Hajdu, 2017). Társadalmi, szociális, oktatási, kulturális és gazdasági szempontból is jelentős szerepet töltenek be a szűkebb és tágabb közösségek életében. Hatásuk vitathatatlan, hasznosságuk és értékük megkérdőjelezhetet-

len, de mindennek mérése és tudatosítása szükségszerű feladat. A könyvtár, a felhasználó, a fenntartó társadalom közös szimbiózisban léteznek. A könyvtárak számára elsődleges a közösségi igények megértése és a hatásos szolgáltatások tervezése – mind a fizikai, mind az online térben –, amely csupán az első lépés annak érdekében, hogy az érintett felek megértsék értékünket és hatásunkat.

IRODALOM

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.tv>
- American Library Association (2023): *The State of American Libraries. Libraries Adapt and Innovate in the Midst of Record-Breaking Censorship Challenges*. A Report from ALA (American Library Association). <https://www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2023>
- Barátné Hajdu Ágnes (2017): Az élet minősége. Könyvtárosok a társadalom szolgálatában. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 26, 8, 3–5. https://epa.oszk.hu/01300/01367/00293/pdf/EPA01367_3K_2017_08_003-005.pdf
- Dancs, Szabolcs (2021): Beszámoló a könyvtári szabványosítási tevékenységekről, Az Országos Könyvtári Szabványosítási Bizottság munkatervének teljesüléséről 2015–2020 között, valamint a Bizottság új munkatervéről a 2021–2025-ös időszakra. *Könyvtári Figyelő*, 67, 1, 56–62. https://epa.oszk.hu/00100/00143/00364/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2021_01_056-062.pdf
- IFLA (2019): *IFLA Strategy 2019–2024*. <https://www.ifla.org/units/strategy>
- IFLA (2023): *Meet the Trainers – Measurement, Evaluation and Demonstrating Impact of Library Services*. <https://www.ifla.org/news/meet-the-trainers>
- ISO 2789:2022 *International Library Statistics*. Geneva: International Organization for Standardization, 2022.
- Kiszl Péter (2021): Fenntarthatóság és társadalmi hasznosság: gazdaságfejlesztés innovatív könyvtári eszközökkel. *Könyvtári Figyelő*, 67, 2, 185–218. https://epa.oszk.hu/00100/00143/00365/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2021_02_185-218.pdf
- Linley, Rebecca – Usherwood, Bob (1998): *New Measures for the New Library: A Social Audit of Public Libraries. British Library Research and Innovation Report 89*. Sheffield: Department of Information Studies, University of Sheffield. <https://archive.org/details/newmeasuresforne0000linl/mode/2up?view=theater>
- Matarasso, François (1998): *Beyond Book Issues: The Social Potential of Library Projects*. London: CoMedia
- MSZ ISO (2019): *MSZ ISO 16439:2019 Információ és dokumentáció. Módszerek és eljárások a könyvtárak hatásának felmérésére*. Budapest: Magyar Szabványügyi Testület. https://nektar2.oszk.hu/LVbin/LibriVision/lv_view_records.html
- Noh, Younghee (2021): A Study on the Evaluation Analysis of the Library's Social Values. *Journal of Librarianship and Information Science*, 53, 1, 29–49. DOI: 10.1177/0961000620911695, https://www.researchgate.net/publication/349832664_A_study_on_the_evaluation_analysis_of_the_library's_social_values
- PLA – Public Library Association (2019): *Impact Survey. American Library Association, April 26, 2019*. Document ID: bed03ee9-452e-4329-9ef4-78ca6b1c61f3. <https://www.ala.org/pla/data/impactsurvey>

URL1: <https://fszek.hu/rolunk/kuldetesnyilatkozat>

URL2: <https://www.sk-szeged.hu/minosegiranyitas>

URL3: <https://eltekonyvtarak.elte.hu/hu/elte-konyvtarak/kuldetes-es-jovokep>

URL4: <https://lis.elte.hu/vkkv>

URL5: <https://librarymap.ifla.org>

URL6: <https://ki.oszk.hu/minoseg/minositett-konyvtar-cim>